

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201601251114>

Author(s):	Ropo, Eero
Title:	Identiteetin rakentuminen opetuksessa
Main work:	Identiteetistä informaatiolukutaitoon : tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija
Editor(s):	Ropo, Eero; Sormunen, Eero; Heinström, Jannica
Year:	2015
Pages:	19-25
ISBN:	978-951-44-9920-3
Publisher:	Tampere University Press
Discipline:	Educational sciences
School /Other Unit:	School of Education
Item Type:	Article in Compiled Work
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201601251114
Subject:	identiteetti; oppimisen tutkimus; opetuksen tutkimus; identity; learning research; teaching research

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

IDENTITEETIN RAKENTUMINEN OPETUKSESSA

Eero Ropo

Identiteetin rakentuminen yksilöllisinä ja yhteisöllisinä haasteina

Kansalaisuus, rotu, sukupuoli ja yhteiskunnallinen luokka ovat olleet tyypillisimpiä lähtökohtia tarkastella identiteettiä ja sen kehitystä. Linda Martin Alcoff ja Eduardo Mendieta (2003) ovat koonneet toimittamaansa kirjaan *Identities* näitä teemoja käsitelleitä artikkeleita Hegeliltä, Marxilta, Freudilta ja Meadiltä identiteettiteorian perustan luojina ja edeten nykytutkijoiden tuotantoon. Kirjan analyysi osoittaa, miten annetut identiteetit ovat kriisiytyneet kaikissa alussa mainituissa luokissa. Identiteetti ei ole itsestään selvyys eikä yksilön elämän ajan samana pysyvä. Tämä näkökulma on myös Giddensillä (1991). Hän tarkastelee globaaleja yhteiskunnallisia muutoksia perusteina yksilöllisille ja yhteisöllisille vaateille muokata yksilöllistä identiteettiä kohti ja elämänkulussa uudelleen rakennettavaa moni-identtisyttä.

Identiteetin tutkimuksen voi lyhyesti sanottuna katsoa kohdistuneen kolmeen näkökulmaan (ks. esim. Leary & Tangney 2003). Ensinnäkin voidaan sanoa, että historiallisesti iso osa varhaisesta kirjallisuudesta kohdistuu identiteetin ja minuuden olemuksen ja

kehityksen tarkasteluun elämänkaaressa, lapsuudesta aikuisuuteen (ks. esim. Erikson 1959; Mead 2003; Bosma & Kunnen 2001). Toinen näkökulma liittyy identiteettiteorian kannalta tärkeään näkökulmaan identiteetin yhteyksistä yksilön ominaisuuksiin ja toimintaan. Viimeisten parin vuosikymmenen aikana identiteettiä on tarkasteltu esimerkiksi yksilön pääomana, jonka olemassaolo auttaa häntä selviytymään elämän kriisitilanteissa (Côté & Levine 2002). Tästä näkökulmasta on tärkeää löytää keinoja identiteetin rakentumisen tukemiseen lapsuudessa ja nuoruudessa. Identiteettipääoma voi tarkoittaa monia asioita, mutta Côté ja Levine liittävät sen toimijuuteen ja toimijuuden muutosten hallintaan muuttuvissa elämäntilanteissa. Toimijuuteen identiteettiteorian muodostuksen lähtökohtina viittaavat myös Burke ja Stets (2009). Identiteetti on heille symbolisen interaktionismin teoriaan liitetty käsite, joka auttaa ymmärtämään yksilöiden vaihtelevaa toimintaa ja tulkintoja maailmassa ja maailmasta (ks. esim. Stryker 1980). Toisin sanoen ihmisen toimintaa ja vuorovaikutusta määrittää eniten se, millainen käsitys hänellä on itsestään.

Teoriaa ei yleisesti ottaen voi muodostaa ilman empiriaa. Suuri joukko identiteettiä koskevia tutkimuksia kuvailee ja teoretisoi identiteetin muodostusta elämänkaaressa. Useimmat tähän kategoriaan liitettävissä olevat tutkimukset tukeutuvat niin sanottuun kertomukselliseen, narratiiviseen teoriapohjaan. Tavoitteena on tällöin lisätä ymmärrystä yksilön ajattelusta, tulkinnoista ja toiminnasta kertomuksia ja kerrontaa tutkimalla. Identiteettiä koskevat päätelmät rajoittuvat tällaisessa tutkimuksessa usein kuitenkin vain siihen, mitä yksilö tutkimustilanteissa kertoo itsestään. (ks. esim. McAdams ym. 2006.)

Tutkimushankkeen lähtökohdat identiteetin kehityksen tukemiseen

Know-Id -tutkimuksen ensimmäisen osahankkeen tavoitteena oli kuvata koululaisten ja opiskelijoiden persoonallisen, sosiaalisen ja

kulttuurisen identiteetin kehitystä suomalaisessa koulu- ja korkea-koulukontekstissa. Pyrimme luomaan identiteettiteoreettisen pohjan ymmärtää tietämyksen rakentumisen, informaationlukutaidon ja identiteetin muodostuksen välisiä yhteyksiä. Oheistavoitteenamme on ollut vaikuttaa yleissivistävän koulutuksen opetussuunnitelmien sisältöön ja niissä ilmaistuihin opetuksen tavoitteisiin.

Hankkeen tutkimus jakautui kolmeen osaan, joista ensimmäisessä tarkasteltiin identiteetin käsitteeseen liittyvää kirjallisuutta tavoitteena muodostaa opetukseen sovellettavissa olevia malleja identiteetin ja oppimisen välisistä yhteyksistä. Lisäksi pyrittiin etsimään ja kehittämään keinoja identiteettiin liittyvien prosessien laadulliseen ja määrälliseen mittaamiseen. Osa näistä tuloksista on raportoitu aiemmin toisaalla (ks. Ropo & Huttunen 2013). Koulussa tapahtuvan identiteetin rakentumisen edistämisen ja pedagogisen tukemisen näemme keskeiseksi tulevaisuuden haasteeksi. Tähän keskusteluun toivomme tämän kirjan antavan ajatuksia. Pidämme identiteetin kehitystä narratiivisena, kerronnallisena prosessina, jossa yksilö vuorovaikutussuhteissa ollen muodostaa merkityksiä itsestään. Nämä merkitykset liittyvät sekä siihen kuka henkilö itse tuntee olevansa, mutta myös siihen, miten yksilö liittyy yhteisöihin ja kulttuuriin, ainutkertaiseksi yksilöksi, mutta samaan aikaan maailmankansalaiseksi, joka tuntee eettisen ja moraalisen vastuunsa tulevaisuudesta. Tällainen identiteetti ei synny itsestään. Käytännössä näemme myös selkeitä eroja yksilöiden välillä siinä, miten pitkälle koulu ja siellä tapahtuva oppiminen edistää tätä prosessia.

Identiteetin käsite on keskeinen myös ammatillisen kehityksen näkökulmasta. Millainen ammattikuva tai ideaali koulutuksessa olevilla on ja miten se asemoivat itsensä suhteessa julkisiin ammattikuviin tai -ideaaleihin. Haasteena on pyrkiä tukemaan sellaisen ammatillisen identiteetin muodostamista, jossa jatkuva opiskelu ja uuden etsiminen, olemassa olevan kriittinen kyseenalaistaminen ja ongelmien luova ratkaisu muodostavat yksilön orientaatioperustan suhteessa työhön ja siihen liittyvän ammatillisen identiteetin rakentamiseen. Tarvitsemme tätä

tukevaa pedagogiikkaa. Vuorovaikutteisen yhteisöllisen teknologian tarjoamat mahdollisuudet ovat olleet tässä suhteessa lupaavia tapoja edistää sekä yksilöllistä sekä yhteisöissä tapahtuvaa pohdintaa eli reflektointia.

Artikkelien esittely

Johdantoartikkelissa Ropo tarkastelee identiteetin käsitettä. Käsite on moniulotteinen eikä sillä ole vain yhtä määritelmää. Identiteettiä käytetään useiden eri tieteenalojen teksteissä eri merkityksissä. Tässä artikkelissa identiteettikäsite määritellään psykologisena käsitteenä. Identiteettiä kuvataan kolmesta eri näkökulmasta: kognitiivisena (tiedot itsestä, itseymmärrys), narratiivisena (itseä koskevat kertomukset) ja diskursiivisena (suhteet, neuvotteluprosessit). Nämä ovat osittain päällekkäisiä, osin toisensa poissulkevia. Identiteetin määrittely yksilölähtöisesti mahdollistaa siihen liittyvien prosessien tarkastelun eri konteksteissa, esimerkiksi koulukontekstissa.

Maiju Kinossalo tarkastelee perusopetuksen kontekstissa tapahtuvaa oppilaan identiteetin rakentumista. Identiteettiä lähestytään narratiivisesta näkökulmasta. Oletuksena on, että sen prosessointi alkaa varhaislapsuudessa ja etenee kouluiässä. Artikkeliksi keskittyy opettajan rooliin, pedagogisiin valintoihin sekä kouluun kertomuksia synnyttävänä ja merkityksiä muotoilevana paikkana. Artikkelissa perustellaan narratiivisen identiteetin käsitteen käytön etuja perusopetuksessa. Artikkelissa kuvataan myös saatuja kokemuksia identiteettiä tukevasta narratiivisesta pedagogiikasta ala- ja yläkoulun opetusinterventioissa. Interventioiden tuloksista voidaan muun muassa havaita, että oppilaat rikastavat ja jäsentävät kertomuksiaan. Artikkelin johtopäätös on, että oppilaiden kertomuksellisen identiteetin kehitystä voidaan tukea opetuksen avulla.

Maija Kärnä tarkastelee artikkelissaan narratiiveja ammatillisen identiteetin rakentamisen tiloina. Hän on kiinnostunut siitä, millaisia narratiivisia tiloja ammattikorkeakoulun ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat luovat ammatillisen identiteettinsä rakentumista kuva-

nessaan. Artikkelissa kysytään, miten opiskelijat positioivat itsensä suhteessa tulevaan ammattiinsa. Tutkimuksen kohderyhmänä toimivat 50 Tampereen ammattikorkeakoulun Ikaalisten toimipisteessä vuonna 2011 aloittanutta liiketalouden opiskelijaa, jotka ensimmäisen lukukautensa päätteeksi kirjoittivat narratiivin omasta ammatillisesta identiteetistään. Aineistosta löytyy neljä perusnarratiivia, joista osa näyttää tukevan ammatillisen osaamisen kehittymistä ja osa liittyy koulutuksesta vieraantumiseen tai siinä ajautumiseen kohti sellaisia päämääriä, joita opiskelija ei itse tiedosta. Artikkelin sanoma on, että ammatillisessa koulutuksessa näyttää olevan erityisen tärkeää se, millaisen narratiivin kautta opiskelija positioituu opintoihinsa.

Syvänen ja Ropo tarkastelevat yhteisöllisen median käyttöä opettajuuden ja erityisesti opettajaidentiteetin kehittämisessä. Artikkeliankkuroi identiteetin kehityksen autobiografiseen muistiin. Autobiografinen muisti tallentaa persoonallisesti tärkeitä kokemuksista syntyneet tulkinnat merkityksinä, joista muodostetaan identiteettikertomuksia. Pedagoginen ongelma on, miten oppilaitoskontekstissa voidaan tukea tätä prosessia. Yhteisöllinen media tarjoaa tällaisen prosessoinnin tueksi runsaasti erilaisia välineitä, joista erityisesti yhteisöllinen kirjoittaminen on arvioinnin kohteena.

Esko Nikanderin artikkelissa tarkastellaan maailmankansalaisuuden ja identiteetin välistä suhdetta. Artikkelin lähestymistapaa voi kuvata opetussuunnitelmalliseksi, koska siinä vertaillaan kahden opettajille suunnatun asiakirjan, joista toinen on Euroopan neuvoston ja toinen Suomen opetushallituksen julkaisema, kautta käsityksiä maailmankansalaisuuden edellytyksistä. Nikanderin näkökulmana on maailmankansalaisen identiteetti ja siihen liittyvän kasvun tukeminen erityisesti yleissivistävässä koulussa.

Nikanderin analyysin mukaan käsitykset maailmankansalaisuudesta ja hänen identiteetistään poikkeavat eurooppalaisessa ja suomalaisessa aineistossa. Eurooppalainen näkökulma korostaa kulttuurien välistä dialogia, suomalainen kosmopoliittista orientaatiota suhteessa yhteiskuntaan. Identiteettikäsityksissä eroja voidaan luonnehtia niin, että eurooppalainen näkökulma korostaa kansalaisuutta ja demokratiaa

sekä vähemmistöjen asemaa. Suomalainen näkökulma puolestaan painottaa kestävästä elämäntapaa ja kansalaiselta vaadittavia valmiuksia, kuten talousosaamista tai yhteiskunnassa toimimiseen liittyvää osaamista.

Heikki Mäki-Kulmala tarkastelee artikkelissaan identiteettiin liittyviä käsityksiä kahden tämän alan ehkä tunnetuimman tutkijan ja ajattelijan työhön pohjaten. Erik H. Erikson tunnetaan yleisesti ihmisen elämänkaaren kehitysvaiheita koskevasta teoriastaan. Sen mukaan jokaiseen vaiheeseen kuuluu omanlaisensa kehityskriisi, jonka yksilö voi ratkaista positiivisesti, negatiivisesti tai olla kokonaan ratkaisematta. Eriksonin käyttämiä käsitteitä ovat minäidentiteetti (egoidentiteetti), persoonallinen identiteetti ja sosiaalinen identiteetti.

Mäki-Kulmala kuvailee myös James Marcian ja hänen kollegoidensa tutkimuksia. Marcian ryhmän tuloksia voidaan kuvata identiteettistatuksilla, joita hän on ryhmitellyt nelikentän avulla. Tämän ajattelun ydin on tiivistettävissä niin, että osa nuorista kokee identiteettihajaannusta (ei kokeillut vaihtoehtoja eikä sitoutunut mihinkään), osa kokeilee vaihtoehtoja, mutta ei ole sitoutunut mihinkään niistä (moratorio). Osalla sitoutuneisuus on vahvaa, mutta he eivät ole koe-telleet vaihtoehtoja. Tätä voisi kutsua eräänlaiseksi lukkiutumiseksi annettuun tai lapsuuteen keskeisesti liittyvään vaihtoehtoon (foreclosure). He eivät ole koskaan vakavasti kyseenalaistaneet valintaansa ja pohtineet, mitä elämältään haluavat.

Mäki-Kulmalan kiinnostavan analyysin mukaan tanskalainen filosofi Søren Kierkegaard tarkasteli itseyden ja itseksi tulemisen ongelmaa tavalla, jolla on yhteyksiä edellä mainittujen Eriksonin ja Marcian työhön. Kysymys on lyhyesti sanottuna siitä, valitseeko yksilö 'itsensä' vai jättääkö valitsematta. Viimeksi mainitussa tapauksessa elämän monet päätökset ovat hetkessä tehtyjä 'esteettisiä' valintoja ilman sen kummempia tarkoituksia tai perusteita. Mäki-Kulmalan tulkinnan mukaan Kierkegaardin ajattelusta nousevilla vaihtoehdoilla on yllättävän suuria yhtäläisyyksiä Marcian identiteettistatusten kanssa.

Lähteet

- Bosma, H.A., & Kunnen, E.S. (Eds.) (2001). *Identity and emotion. Development through self-organization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burke, P.J., & Stets, J.E. (2009). *Identity theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Côté, J., & Levine, C.G. (2002). *Identity, formation, agency and culture. A social psychological synthesis*. NJ: Erlbaum.
- Erikson, E.H. (1959). *Identity and life the cycle*. Published as Norton paperback 1980. New York: Norton & Company.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Leary, M.R., & Tnagney, J.P. (Eds.) (2003). *Handbook of self and identity*. NY: Guilford Press.
- Martin Alcoff, L. & Mendieta, E. (Eds.) (2003). *Identities. Race, class, gender and nationality*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Mead, G.H. (2003). The self. Teoksessa Martin Alcoff, L., & Mendieta, E. (Toim.) 2003. *Identities. Race, class, gender, and nationality*. Oxford: Blackwell Publishing.
- McAdams, D.P., Josselson, R., & Lieblich, A. (Eds.) (2006). *Identity and story. Creating self in narrative*. Washington, DC: American psychological association.
- Ropo, E., & Huttunen, M. (toim.) (2013). *Puheenvuoroja narratiivisuudesta opetuksessa ja oppimisessa*. Tampere University Press.
- Stryker, S. (1980). *Symbolic Interactionism: A Structural Version*. Menlo Park, CA: Benjamin/Cummings.